

УДК 316.334.3

DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2021.89.7>

О. С. ЗУБЧЕНКО

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет

СТРУКТУРУВАННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ У 2015–2020 РОКАХ

Статтю присвячено актуальним проблемам змін у регіональному просторі регіону за умов децентралізації та зростання політичної ваги місцевих виборів. Автор ставить за мету визначити чинники структурування електорального простору області в останньому виборчому циклі, наявні електоральні розколи, пояснити їхню природу. У дослідженні констатується високий рівень неусталеності електорального простору Запорізького краю. Про це свідчать високі значення індексу Педерсена, якісна та кількісна зміна складу переможців виборів 2015 та 2020 років. Також відзначається значна міграція виборців між різними електоральними акторами й ідейно-політичними спектрами. За допомогою використання можливостей пакету SPSS та методики кореляційного і кластерного аналізу виокремлюються основні електоральні розколи в регіоні. У 2015 році найбільший вплив на електоральну поведінку виборців мав просторовий чинник. Виділено міські («УКРОП», «Самопоміч») та сільські політичні проєкти, відзначено наявність локальних точок перетікання електорату між «Опозиційним блоком» та «Новою політикою». Зазначено, що у 2020 році вектори електоральних розмежувань значно ускладнилися через появу у великих містах впливових регіональних партій, прояви внутрішньоспектрової конкуренції в тетраді «Опозиційна платформа за життя» – Опоблок – «Порядок» – партія Буряка, посилення поляризації «проукраїнське місто – проросійське село». Також відзначено утворення кластера територій із високим рівнем електоральної мобілізації, що свідчить про «кероване головування». Автор робить висновок про те, що суттєве зниження явки виборців у містах призвело до виникнення ефекту «викривленого представництва» та великих територіальних диспропорцій у розподілі депутатських мандатів. Також констатовано відособлене розташування в матриці електорального простору «партій влади» та політсил лідерського типу.

Ключові слова: електоральний простір, індекс Педерсена, електоральний розкол, викривлене представництво, кероване головування.

Постановка проблеми. Одним з основних трендів реформування політичної системи України нині стає децентралізація. Центральна влада та її представництва на місцях все більше поступаються повноваженнями на користь об'єднаних територіальних громад. Цей процес суттєво прискорила адміністративно-територіальна реформа влітку

2020 р. У Запорізькій області замість 20 районів з'явилося п'ять нових укрупнених районів та 67 громад, а місцеві вибори, що відбулися восени минулого року, фактично відкрили новий етап розвитку місцевого самоврядування.

Саме цьому голосуванню за місцевих голів та депутатів стало набувати самостійного значення, а градус боротьби за депутатські мандати подекуди не менший, аніж під час президентських перегонів. Для українців це все в новинку. Адже в перші роки незалежності (1994 р., 1998 р., 2002 р., 2006 р.) регіональні вибори проходили водночас з парламентськими, а їхні результати не сприймалися ані виборцями, ані політикумом як окрема цінність.

Отже, електоральний простір місцевих виборів набуває окремого політичного значення, а процеси, що відбуваються в ньому, заслуговують на детальний аналіз як учасників електоральних перегонів, так і дослідників. На жаль, дотепер більшість вітчизняних та закордонних соціологів та політологів присвячували свої розвідки вивченню електоральних розмежувань національного рівня, що проявляються під час президентських та парламентських кампаній, а все інше лишалося поза їхньою увагою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми структурування електорального простору висвітлені у вітчизняній та закордонній спеціальній літературі. Західна (насамперед американська) політична наука приділяє увагу просторовому моделюванню електоральних конструктів із широким використанням математичних методик (Е. Даунс, Д. Блек, Р. Мак-Келві, К. Мея, Ч. Плотга, К. Ерроу). Дж. Енелоу, У. Лолард, М. Хініч ставлять питання про співвідношення «ідеологічних» (ліво-правий континуум) та «проблемних» вимірів електорального простору [1]. Також варто згадати теорію соціальних розколів С. Ліпсета і С. Рокана, комбіновані моделі С. Меріела, Дж. Плата і К. Пула [2]. Російські автори проводять аналіз електорального простору з використанням категорії «електоральний ландшафт» [3; 4], кризь призму поняття «політичний ринок» [5] або синтезують основні теорії електоральної поведінки [6].

Значний інтерес становить теорія відомого українського соціолога О. Вишняка, що найбільш активна частина виборців голосує згідно зі своїми ідеологічними уподобаннями, а інші – ситуативно-економічно, залежно від рівня суб'єктивної задоволеності умовами життя в період, коли при владі перебував конкретний Президент чи Уряд [7, с. 150–155]. А. Авксентьев аналізує структури електорального простору через поняття «пропорційності» та «диспропорційності», що проявляються через інституційні ефекти виборчих систем [8]. П. Кривицька розглядає диференціацію голосування виборців як результат домінування на певних територіях двох протилежних моделей цінностей – «компенсаторної» та «ностальгічної» [9]. Н. Ротар пояснює електоральні розбіжності між регіонами України різними стадіями розвитку демократичних політичних циклів [10].

Незважаючи на широку палітру теоретичних розвідок, практично не досліджені особливості диференціації регіонального електорального простору, через що поза увагою дослідників лишається багато цікавих процесів, які проявляються тільки на рівні областей.

Мета статті – охарактеризувати чинники структурування Запорізької області у 2015–2020 рр., виділити й описати електоральні розколи, що сформувалися в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Електоральні настрої запорізьких виборців протягом 2015–2020 рр. детермінувалися кількома чинниками.

По-перше, незважаючи на високу активність частини міського населення під час Революції гідності (акції відбувалися у 15 населених пунктах області за участі понад 20 тисяч осіб) та потужний волонтерський рух (у перші роки війни кошти на потреби армії збирали 10% запоріжців, теплі речі та продукти – 16%, підтримували родини загиблих та поранених українських воїнів – 9%), у масовій свідомості продовжувало домінувати негативне ставлення до корінних змін у внутрішній та зовнішній політиці держави. Протягом 2015–2017 рр. кількість жителів області, які вважали Майдан народною революцією, зменшилася із 42 до 37%, натомість число тих, хто вважав події в середмісті Києва державним переворотом, збільшилася із 42 до 48% [11, с. 12].

По-друге, дуже високим залишався градус опозиційних настроїв, зокрема, підтримка діяльності Президента України Петра Порошенка за три роки зменшилася із 23 до 16%, а частка антагоністів тодішнього глави держави досягла 75% [11, с. 14].

По-третє, соціальне самопочуття населення характеризувалося високою тривожністю – 48% респондентів характеризували обстановку в регіоні як напружену, а 10% – як важку та небезпечну. Водночас серед головних загроз для нашого краю та своєї родини 38% учасників опитування називали можливість великої війни з Росією, 30% – нестачу коштів для оплати найбільш необхідних товарів та послуг, по 28% – безробіття та стрімкий стрибок цін [11, с. 19].

Ще одним важливим чинником переструктурування електорального простору стала «зелена хвиля» 2019 р., що привела до влади В. Зеленського та його команду. На момент президентських виборів ідеологічні орієнтації електорату лідера «95 кварталу» особливо не відрізнялися від середніх по масиву. Наприклад, 29% прихильників В. Зеленського виступали за європейський розвиток, 13% прагнули більше товаришувати з Росією, а 54% віддавали перевагу самостійному розвитку України. Натомість за рівнем життя 58% прибічників нового Президента відносили себе до середнього класу, а 60% із них мали вищу освіту (що в півтора рази більше, ніж серед виборців Ю. Бойка й О. Вілкула) [12, с. 11]. Отже, коректніше говорити не про якусь нову електоральну нішу «Слуг народу», а про значний перерозподіл усередині вже існуючих електоральних кластерів.

Детально описати такі переходи виборців дозволяє індекс Педерсена. Він розраховується як половина суми змін (приросту та зменшення) відсотка голосів за партії, які брали участь у двох та більше виборах. За умов значної неусталеності вітчизняної партійної системи, варто погодитися з Р. Туровським, необхідно ретельно аналізувати, яка політсила трансформувалася, яка цілком зникла з авансцени, а де важливо порівнювати голоси за групи партій близького ідейного спрямування [13].

Таблиця 1
Індекс Педерсена на виборах до Запорізької обласної ради
у 2015–2020 рр.

Політична партія	Відсоток голосів, 2015 р.	Відсоток голосів, 2020 р.	Зміни, %
Опозиційний блок (Опозиційний блок + Опозиційна платформа «За життя» – 2020 р.)	29,2	23,2	–6
Блок Петра Порошенка «Солідарність»	13,5	9,5	–4
«Батьківщина»	8,6	5,9	–2,7
Радикальна партія О. Ляшка	6,5	2,5	–4
«Нова політика»	5,6	3,9	–1,7
«Наш край»	10,4	4,7	–5,7
I_{ped}			12,1
«Слуга народу»		18,9	18,9
Партія В. Буряка «Єднання»		8,1	8,1
Партія «Порядок»		3,0	3,0
Партія «За майбутнє»		7,0	7,0
Партія зелених України		2,5	2,5
Партія Шарія		3,7	3,7
$I_{ped} \text{ узаг}$			33,7

На перший погляд значення індексу Педерсена (I_{ped}) свідчить про середній ступінь усталеності регіонального політикуму. Однак згадаємо, що із восьми суб'єктів, що у 2015 р. отримали крісла в обласній раді, за п'ять років лише троє змогли повторити свій переможний результат. Водночас дві відверто брендіві політсили – «Самопоміч» та «УКРОП», що орієнтувалися на міське населення, молодші та середні вікові групи, узагалі пішли з політичної арени. Можна говорити, що значна частина цього електорального кластера (12–13% від активних виборців) нині перейшла на бік «Слуги народу».

У разі проведення аналізу стану справ на умовно «проросійському» фланзі (Опоблок – ОПЗЖ, «Нова політика», «Наш край») бачимо, що загальний рівень підтримки тут зменшився із 45,6 до 31,8%. Електорат, який вивільнився, вірогідно, емігрував до партії Володимира Буряка «Єднання», партії Шарія та «Порядку».

Водночас послаблення позицій умовно «промайданівського» флангу (БПП-ЄС, «Батьківщина», РПЛ) було спричинене насамперед втратою підтримки серед місцевих еліт, які здебільшого забезпечували попередні високі результати, особливо в сільській місцевості.

Отже, якщо брати зміни регіонального електорального простору в більш широкому контексті, з урахуванням появи абсолютно нових політичних суб'єктів (які, певна річ, лишалися вписаними до існуючої системи координат), то рівень неусталеності партійної системи зростає майже втричі (I_{ped} узаг).

Далі постають питання, які чинники впливали на вибір заборіжців, як структурувалося електоральне поле регіону. Відповідаючи на них, треба брати до уваги, що серйозний вплив на підсумки голосування, особливо у 2020 р., мали відмінності в рівні електоральної активності міських та сільських жителів. Також варто брати до уваги зміни в адміністративно-територіальному поділі регіону, через що за основу аналізу у 2015 р. бралось 20 районів, а у 2020 р. – 67 громад, оскільки 5 новостворених, укрупнених районів поки що виглядають досить штучними мегаутвореннями та не набули рис окремих електоральних територій.

Для статистичного описання цих закономірностей ми використали коефіцієнти кореляції між рівнем підтримки електоральних суб'єктів у різних містах та районах, які було розраховано за допомогою програми SPSS.

Як видно з таблиці, поселенський чинник відчутніше впливав на електоральну підтримку «Самопоміч» й «УКРОПУ», які позиціонувалися як проукраїнські, політичні сили, що орієнтовані на міський середній клас. За межами великих та середніх міст їхні результати не перевищували 1–1,5%. Прямо протилежною була ситуація з Аграрною партією, підтримка якої переважно була локалізована у глибинці, південних та південно-західних районах області.

Також можна помітити сильні кореляційні зв'язки між голосуванням за «Нову політику» та «Опозиційний блок». Їхні електоральні ніші є досить подібними, проте якщо «опоблоківці» збирали спадщину Партії регіонів по всій області, то корпоративний політпроект колишнього власника ПАТ «Мотор-січ» В. Богуслаєва, що використовував досить схожі гасла, зосередився на виборцях Шевченківського району Запоріжжя, де отримав рекордну підтримку (29% голосів).

Отже, основним електоральним розколом на виборах у 2015 р. став поселенський між містом та селом. Він стає особливо помітним у разі проведення кластеризації електорального простору. В окремий

Таблиця 2

Кореляційні зв'язки між рівнем підтримки електоральних акторів на виборах до обласної ради 2015 р.

Політична сила	БПП	РПЛ	АПУ	УКРОП	Батьківщина	Нова політика	Самопоміч	Наш край	Опозиційний блок	Явка	Тип поселення
БПП	-	-0,2	-0,2	-0,2	0,06	-0,14	-0,07	-0,07	-0,23	-0,30	0,23
РПЛ	0,14	-	-0,29	0,15	0,06	-0,07	-0,08	-0,06	-0,28	0,29	0,13
АПУ	-0,2	-0,29	-	-0,5**	-0,14	-0,31	-0,49**	-0,29	0,12	0,19	0,48**
УКРОП	-0,08	0,15	-0,50**	-	-0,14	0,63**	0,81**	-0,22	-0,48**	-0,03	-0,74**
Батьківщина	0,06	0,18	-0,14	-0,14	-	-0,15	-0,16	-0,02	-0,23	-0,12	0,01
Нова політика	-0,14	-0,07	-0,31	0,63**	-0,15	-	0,56**	-0,23	-0,47**	-0,02	-0,56**
Самопоміч	-0,07	-0,08	-0,49**	0,81	-0,16	0,56	-	-0,33	0,27	-0,26	-0,89**
Наш край	-0,08	-0,06	-0,29	-0,22	-0,02	-0,23	-0,33	-	0,02	0,26	0,22
Опозиційний блок	-0,23	-0,28	0,12	-0,48**	-0,23	-0,47**	-0,27	0,02	-	-0,19	0,29
Явка	-0,31	0,29	0,19	-0,04	-0,12	-0,02	-0,26	0,26	-0,19	-	0,20
Тип поселення	0,23	0,13	0,48**	-0,74**	0,01	-0,56	-0,89	0,22	0,29	0,2	-

* – відмінності, значущі на рівні 0,05;

** – відмінності, значущі на рівні 0,01.

електоральний сегмент виділяються Мелітопольський, Михайлівський, Приазовський та Приморський райони, де Аграрна партія здобула найбільшу кількість голосів.

За п'ять років ситуація дещо змінилася. На цей раз більшість партійних брендів було розподілено між трьома фінансово-промисловими групами – «запоріжсталівськими», «кальцевсько-пономарьовськими» та «моторівськими». Перші перебували у сфері впливу В. Новінського і Р. Ахметова, патрунували партії «Порядок» та «Опозиційний блок», а також частково були присутні в команді «Слуги народу». Другі – активно просували ОПЗЖ, «Наш край», мали власні франшизи в «Європейській солідарності» та «Батьківщині». «Моторівці» в останній момент повернулися до власного, перевіреного проєкту «Нової політики», а до цього встигли отримати значне представництво серед «слуг».

Ще один важливий момент – поява великих самостійних акторів, якими виступали міський голова Запоріжжя В. Буряк, що п'ять років тому обирався за підтримки «Опозиційного блоку»; народний депутат України та колишній мер Мелітополя Сергій Мінько, що завів однойменну партію до міської та районних рад; ексдепутат Верховної Ради та впливовий фермер Вадим Кривохатко із франшизою Партії зелених України.

Ще одним важливим тригером за умов пандемії стала вкрай низька та сильно диференційована за територіями електоральна активність, як наслідок – зростання ролі мобілізованого голосування та зниження абсолютних значень прохідного бар'єра та «вартості» депутатського мандата.

Проаналізуємо математичний вимір цих зв'язків за методикою, що аналогічна попередній, але з наведенням результатів голосування вже в розрізі 67 новоутворених або розширених громад.

Отже, можемо спостерігати кілька цікавих моментів. Значні відмінності в явці міського та сільського населення призвели до ефекту «викривленого представництва». Серед депутатського корпусу відбулося диспропорційне збільшення частки представників політичних сил, що мали більшу підтримку на периферії. Найбільше це вдарило по партії Шарія, понад три чверті симпатиків якої жили в електорально пасивному Запоріжжі та Мелітополі.

Водночас просторовий розкол нікуди не зник із політичної карти регіону, а набагато розширився та поглибився. З боку «міських» опинилися «Європейська солідарність», партія В. Буряка «Єднання», партія Шарія та «Нова політика», а в лавах «сільських» – ОПЗЖ, «Наш край», «Опоблок» та «За майбутнє». Важливо відзначити, що рівновіддалену позицію, до речі, характерну для всіх партій влади (зокрема, і для БПП у 2015 р.) у цьому континуумі, займали «Слуги народу». Адже на підтримку політсили глави держави місцеві чинники та лідери впливали незначною мірою. Саме тому вона

Таблиця 3

Кореляційні зв'язки між рівнем підтримки електоральних акторів на виборах до обласної ради 2020 р.

Політична сила	Опоблок	Слуга народу	Наш край	Нова політика	Батьківщина	ОПЗЖ	За майбутнє	ЄС	Партия В. Буряка	«Порядок»	Партия Шарія	Явка	Тип поселення
Опозиційний блок	-	0,16	0,04	-0,25*	-0,26*	0,43**	0,04	-0,36**	-0,17	0,1	-0,03	0,06	0,26*
Слуга народу	-0,16	-	-0,22	-0,12	-0,19	-0,18	-0,04	-0,11	-0,06	0,11	-0,03	-0,04	0,01
Наш край	0,04	-0,22	-	-0,12	-0,11	0,23	-0,07	-0,16	-0,29	-0,18	-0,19	-0,04	0,03
Нова політика	-0,25*	-0,12	-0,12	-	-0,04	-0,25*	-0,2	0,34**	0,26*	0,23	0,42**	-0,14	-0,41**
Батьківщина	-0,26*	-0,19	-0,1	-0,04	-	-0,2	-0,1	-0,03	-0,18	0,2	-0,26	0,05	0,04
ОПЗЖ	0,43*	-0,18	0,23	-0,25	-0,2	-	-0,06	-0,34**	-0,33**	-0,27**	-0,12	0,1	0,26*
За майбутнє	0,04	-0,04	-0,07	-0,2	-0,1	-0,06	-	-0,19	-0,23	-0,24*	-0,21	0,21	0,23**
ЄС	-0,36**	-0,11	-0,16	0,34	-0,03	-0,34**	-0,19	-	0,47**	0,02	0,63**	-0,43**	-0,57**
Партия «Служанка» В. Буряка	-0,17	-0,06	-0,29*	-0,24*	-0,18	-0,33**	-0,23	0,47	-	0,04	0,48**	-0,19	-0,33**
Партия «Порядок»	-0,11	-0,15	-0,18	0,23	0,2	-0,27*	-0,24*	0,02	-0,04	-	0,03	-0,06	-0,15
Партия Шарія	-0,03	-0,16	-0,19	0,42**	-0,26*	-0,12	-0,21	0,63**	0,48**	0,03	-	-0,49*	-0,61**
Явка	0,06	-0,04	-0,04	-0,14	0,05	0,01	0,21	-0,43**	-0,19	-0,06	-0,49	-	0,38**
Тип поселення	0,26	0,01	0,03	-0,41**	0,04	0,26*	0,23*	-0,57**	-0,33**	-0,14	-0,61**	0,38**	-

* – відмінності, значущі на рівні 0,05;

** – відмінності, значущі на рівні 0,01.

показала досить рівні результати і по міських, і по сільських громадах. Така ж ситуація спостерігалася з «Батьківщиною», що вже багато років має усталене та персонально орієнтоване на Ю. Тимошенко електоральне поле.

По-третє, набагато більш рельєфно, аніж у 2015 р., проявилася внутрішньоспектрово конкуренція. Насамперед ідеться про тетраду ОПЗЖ – Опоблок – «Порядок» – партія В. Буряка. Зв'язки тут дуже непрості – ОПЗЖ і Опоблок обидві мали високі показники в південних та південно-західних районах області, які традиційно були точкою опори проросійських сил на Запоріжжі. А ось політсила мера Запоріжжя, навпаки, становила серйозну конкуренцію партії Бойка – Медведчука в обласному центрі та частково відірвала в неї голоси. Подібна ситуація була з іншим наближеним до «Запоріжсталі» проектом – партією «Порядок», що показала високі результати в Кам'янсько-Дніпровському районі та Дніпрорудному.

На відміну від попереднього виборчого циклу, досить гостро був виражений ідеологічний розкол. «Європейська солідарність», позбувшись статусу партії влади та багатьох стейкхолдерів із місцевих еліт, що забезпечували електоральну мобілізацію в сільській місцевості, майже цілком зосередилась на міському електораті, значною мірою на виборцях обласного центру. Водночас їхні супротивники із протилежного ідейного спектра традиційно орієнтувалися на більш консервативний сільський електорат.

Також більш складною виявилася кластерна модель електорального простору. До першого кластера (умовно назвемо його міським) – увійшло 23 об'єкти, серед яких усі райони Запоріжжя, прилеглі села та більшість районних центрів. Серед спільних рис можна відзначити набагато вищі, ніж у середньому по масиву, показники «ЄС» та регіональних партій – «Єднання» В. Буряка та команди С. Мінька. Другий кластер представлено сільськими поселеннями та маленькими містечками, де високі показники ОПЗЖ і Опозиційного блоку. Набагато цікавіша ситуація із третім кластером, куди увійшло сім досить різних громад з усіх куточків області. Комишуваську, Михайлівську, Більмацьку, Комиш-Зорянську, Роздольську, Великобілозерську та Широківську ОТГ об'єднує аномально висока, інколи в десятки разів більша, аніж у середньому по області, підтримка окремих політичних партій. Причому в кожній громаді такий «електоральний джокер» свій. Наприклад, у Більмаку, Комиш-Зорі та Комишувасі – це «Слуга народу», у Роздолі, Великій Білозерці та Михайлівці – «За майбутнє», у Широкому – «Порядок». По суті, ідеться про розосередження адміністративного ресурсу, коли політичний суб'єкт уже (або ще) не має організаційних та фінансових можливостей маніпулювати виборами по всій області, проте здатний «забезпечити результат» хоча б на «своєй» маленькій території.

Висновки і пропозиції. У процесі нашого дослідження ми дійшли таких висновків.

По-перше, протягом 2015–2020 рр. жодна політична сила в регіоні не змогла втримати свої показники, а з восьми переможців виборів 2015 р. до обласної ради за п'ять років лише троє змогли отримати депутатські мандати, а двоє взагалі зникли з політичної авансцени. Звідси і надзвичайно високі показники індексу Педерсена та висока міграція виборців не лише поміж електоральними акторами, але й між різними ідейно-політичними спектрами, що особливо посилилася після появи В. Зеленського та його команди.

По-друге, основна лінія розмежування в електоральному просторі, як у 2015 р., так і у 2020 р., пролягала між містом та селом. Проте із часом конфігурація цього розколу склала надзвичайно складною, включивши до себе внутрішньоспектрову конкуренцію за територіальною ознакою, ідеологічну дихотомію (умовно «проукраїнське Запоріжжя» та «проросійське село») та значний кластер територій із «керованим голосуванням».

По-третє, за результатами аналізу електоральної статистики зафіксовано групу електоральних суб'єктів, голосування за які не вписувалося в існуючі контори розколів. Зазвичай це партії влади (у 2015 р. – «ЄС», у 2020 р. – «СН») або політсили із чіткою персоналістською орієнтацією (ВО «Батьківщина»). Отже, можна говорити про «панівні» або, навпаки, «маргінальні» партії, що займають відокремлене становище в умовній просторовій моделі регіонального електорального простору.

По-четверте, різке зниження електоральної активності у 2020 р. призвело до значного викривлення представництва різних політсил в обласній раді, зокрема до втрати мандатів партіями, що спиралися на підтримку міського населення. Час покаже, чи це був разовий епізод, пов'язаний із пандемією коронавірусу, або йдеться про довгострокову тенденцію міського абсентеїзму.

Загалом, електоральний простір Запорізької області протягом останніх п'яти років лишався надзвичайно складним, багатовимірним та неусталеним, зазнавав постійних змін і трансформацій.

Перспективним напрямом подальших досліджень може стати диференціація електоральних преференцій запоріжців, визначення соціокультурних та соціально-економічних чинників, що впливали на електоральний вибір.

Список використаної літератури

1. Авксентьев А. Сучасна теорія голосування в контексті українських електоральних трансформацій : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01. Харків, 2017. URL: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15071/3/avksentyev_disser.pdf.
2. Ахременко А. Электоральное пространство: теоретико-методологические проблемы : автореф. дис. ... докт. полит. наук: 23.00.01. Москва, 2009.

URL: <https://www.disserscat.com/content/elektoralnoe-prostranstvo-teoretiko-metodologicheskie-problemy/read>.

3. Петров Н., Титков А. Электоральный ландшафт. Россия в избирательном цикле 1999–2000 гг. / под ред. М. Макфола, Н. Петрова, А. Рябова ; Московский Центр Карнеги. Москва : Гендальф, 2000. С. 49–96.

4. Арбатская М. Электоральное пространство и управление избирательными правами граждан: методологические и методические основы анализа. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/15084806.pdf>.

5. Мелешкина Е. Формирование партийных предпочтений избирателей в посткоммунистических странах Восточной Европы : основные концепции. *Политическая наука*. 2000. № 3. С. 51–66.

6. Голосов Г. Поведение избирателей в России: теоретические перспективы и результаты региональных выборов. *Политические исследования*. 1997. № 4. С. 44–57.

7. Вишняк О. Электоральна соціологія: історія, теорії, методи : монографія. Київ : Ін-т соціології НАНУ, 2000. 308 с.

8. Авксентьев А.О. Эффекты избирательных систем на местных выборах: открытые списки в залежниках электоральной географии. URL: <http://od.org.ua>.

9. Кривицька О. Міжрегіональний «розкол» України: чинники поглиблення. *Політичний менеджмент*. 2008. № 2. С. 51–65.

10. Ротар Н. Циклічні політичні процеси в Україні трансформаційного періоду : методологічні проблеми дослідження та викладання. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/7823/1/02.pdf>.

11. Звіт про результати соціологічного дослідження «Електоральні настрої запоріжців: осінь 2017» / за ред. Н. Кузьмічової. Запоріжжя : MLS-group, 2017. 32 с.

12. Звіт про результати регіонального опитування екзит-полл 31.03.2019/заред. О.Зубченка. Запоріжжя: Південноукраїнський гуманітарний альянс, 2019. 18 с.

13. Туровский Р.Ф. Электоральное пространство России: от навязанной национализации к новой регионализации? URL: <https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/nsq00o1s9z/direct/67381264.pdf>.

Zubchenko O. S. Structuring the electoral space of the Zaporozhye region in 2015–2020

The article is devoted to the actual problems of changes in the regional space in the region under decentralization and growth of the political weight of local elections. The author is aimed at determining the factors of structuring the electoral space of the region in the last electoral cycle, to determine the existing electoral scopes, to explain their nature. In the study, a high level of insufficiency of the electoral space of the Zaporizhzhya region is stated. This is evidenced by the high values of the Index of Pedersen, a qualitative and quantitative change in the 2015 election winners and 2020. There is also a significant migration of voters between various electoral actors and ideological and political spectra. Using the capabilities of the SPSS package and the method of correlation and cluster analysis, the main electoral split in the region are singled out. In 2015, the greatest influence on electoral behavior of voters had a spatial factor. Allocated urban (“Ukrop”, “Self-help”) and rural political projects, the existence of local points of flow of the

electorate between the “opposition bloc” and “new policy” is noted. It is indicated that in 2020, the vectors of electoral demarities were significantly complicated due to the emergence in large cities of influential regional parties, manifestations of internal competition in tetrad of OPGZ – “order” – the “order” – the batch of beets, the strengthening of polarization “Proukrainian city – a pro-Russian village”. The formation of a cluster of territories with a high level of electoral mobilization is also noted, indicating a “managed vote”. The author concludes that a significant decline in the voters in cities, led to the emergence of the “distorted representation” and large territorial imbalances in the distribution of parliamentary mandates. Also established a separate location in the matrix of the electoral space of “parties of power” by political leadership type.

Key words: *electoral space, Index Pedersen, electoral split, distorted representation, managed vote.*